

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת דברים תשפ"ה¹

(נכתב ונערך על פי שיחות משנים שעברו)

לקראת "גלות" בין הזמנים

כמו שהיתה לו עד עכשיו, וזה אפשרי רק ע"י שמגלין רבו עמו. בלי זה - אין כאן קיום של "נח"י", למרות שישנם בעיר המקלט מלמדי תורה אחרים (ריטב"א מכות שם ד"ה מגלין רבו עמו).

כך היו ישראל צריכים להרגיש לגבי משה רבינו. "מה פירוש שנלמד מפי השופטים? זה לא אותו דבר"! אבל ישראל לא מרגישים כך. מוכנים לוותר על לימוד ישיר ממש רבינו, ולא יקרה כלום. נשמע מפי השופט. נלך לשיעור של שר המאה, או שר החמישים, או שר העשרה. אפשר להסתדר. ואולי אף עדיף שיתמנו עלינו דינים חדשים. כי את משה רבינו אי אפשר לשחד בדין, ואת הדינים החדשים - אולי כן... (רש"י דברים א, יד). זוהי אפוא התוכחה לישראל במה שאמרו "טוב הדבר אשר דברת לעשות", שהסכימו להתנתק ממש רבינו.

"מלכה ושריה בגוים אין תורה"

ענין זה, שחשוב לשמוע את התורה ממקור ראשון ולא ממקור שני, כי אינו דומה שומע מפי הרב לשומע מפי התלמיד, נוגע גם לאבלות על החורבן שאנו נוהגים בימים אלו. כשהבית חרב, חסרים לנו הרבה דברים. אין קרבנות, אין כהן גדול, אין מלך ונביא, אין אורים ותומים, אבל אחד הדברים החשובים שחסרים לנו, ושאלו צריכים להתאבל עליו, הוא המצב של "מלכה ושריה בגוים אין תורה" (איכה ב, ט). בטלה המציאות של "כי מציון תצא תורה".

הרי זה עיקר תפקידו של בית המקדש, כמו שאומר הנביא: "והיה באחרית הימים... והלכו עמים רבים ואמרו: לכו ונעלה אל הר ה', אל בית אלקי יעקב, ויגורנו מירושלם, ונלכה בארחתיו. כי מציון תצא תורה, ודבר ה' מירושלם" (ישעיהו ב, ב-ג). כשאין מקדש, אי אפשר לדון דיני נפשות (סנה' נב, ב). למה? כי המקדש משפיע שפע של רוחניות, ואז הסנהדרין יכולים לכוון לאמיתה של תורה. אבל כשהמקדש אינו קיים, מי יודע, אולי יש איזה צד זכות שנעלם מעיני הסנהדרין. בשאר הדברים הסנהדרין פוסקת גם כשאין מקדש. באיסור והתר, בדיני ממונות, בי"ד פוסקים גם כשאין מקדש. אבל בדיני נפשות, שהם חמורים יותר, אסור לדון כשאין מקדש. מפני שהמקדש משפיע שפע של רוח הקודש לחכמים, שלא יתעלם מהם שום דבר.

אבל לא רק דיני נפשות חסרים לנו. כל התורה כולה חסרה לנו! חז"ל הרי קבעו תענית על המחלוקות הרבות שנתגלו בין בית שמאי ובית הלל, ושנעשתה תורה כשתי תורות (ע"י שו"ע א"ח ס"י תק"פ סוף ס"ב). כל שכן אצלנו, שנעשתה תורה כמאה תורות! בעקבות החורבן והגלות וביטול הסנהדרין, נעשתה אצלנו התורה כמאה תורות, ואין

"רבינו משה! ממי נאה ללמוד, ממך או מתלמידך?"

משה אומר לישראל: "ואמר אלקים בעת ההוא² לאמר, לא אוכל לבדי שאת אתכם... הבו לכם אנשים חקמים ונבנים וידעים לשבטיכם, ואשימם בראשיכם" (דברים א, ט-יג). זוהי בעצם העצה שנתן יתרו למשה, למנות "שרי אֱלֹפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֶשְׂרֹת" כדי לעזור לו במשא העם, כפי שמסופר בפרשת יתרו (שמות יח, יג-כז), ולאחר שמשה נמלך בשכינה - הוא פועל להוציא את העצה הזו אל הפעל³. ומה אומרים על כך ישראל? - "ותענו אתי ונתאמר: טוב הדבר אשר דברת לעשות" (דברים א, יד). הם מקבלים את ההצעה בהסכמה גמורה.

והנה, הדברים הללו נאמרים במסגרת התוכחה שמוכיח משה את ישראל לפני מותו (ע"י רש"י שם, א). וצריך להבין: מהי התוכחה כאן? לכאורה הכל טוב ויפה! משה רבינו מציע הצעה, וישראל מקבלים אותה! מה לא בסדר כאן? הלואי שכל דבר שמשה אמר היו מקיימים!

אומר רש"י: ישראל לא היו צריכים להסכים להצעה של משה! היה להם להשיב: "רבינו משה! ממי נאה ללמוד, ממך או מתלמידך"? (ע"י רש"י שם, יד) אינו דומה שומע מפי הרב לשומע מפי התלמיד! אמנם משה אומר שהוא לא מסוגל לשפוט את העם לבדו, אבל בכל זאת יש טענה על ישראל. היה עליהם לפחות להצטרף על כך שלא יוכלו לשמוע את דבר ה' ישירות מפי משה. היו צריכים לומר: "אוי, כמה חבל! אבל מה אפשר לעשות? בליית ברירה נלמד מפי השרים". או אולי להציע רעיונות, איך לעזור למשה, להקל עליו, שיוכל בכל זאת להמשיך לשפוט את העם לבדו. אבל ישראל לא עושים כך. הם אומרים: "טוב הדבר אשר דברת לעשות", ובנוסף לכך, עוד מזרזים את משה שישלים במהירות את מינוי השרים (רש"י שם). גם אם על עצם קבלת הצעתו של משה לא היתה עליהם תביעה משמים, כי משה לא מסוגל לעמוד בעומס, אבל הלב היה צריך לכאוב על כך שלא ניתן ללמוד ממש באופן ישיר.

הרי הדין ברוצח בשגגה, שחייב לוותר על כל מה שיש לו. על אשתו, על ילדיו, על אדמתו, מוכרח לעזוב את הכל ולגלות לעיר מקלט. אבל על דבר אחד הוא לא חייב לוותר - על תלמוד תורה מרבו! התורה הרי מצוה: "וְיָסַד אֶת אֶחָת מִן הָעָרִים הָאֵלֶּה, וְיָחִי" (דברים יד, מב). מה פירוש "וְיָחִי"? - "עביד ליה מידי דתהווי ליה חיותא" (מכות י, א). יש לדאוג לרוצח שיוכל לחיות. ולכן, "תלמיד שגלה - מגלין רבו עמו" (שם). כי "חיי בעלי חכמה ומבקשיה בלא תלמוד - כמיתה חשובין"⁴ (רמב"ם הלכ' רוצח ושמירת הנפש פ"ז ה"א), ולכן חייבים לאפשר לרוצח להמשיך וללמוד תורה באותה איכות

הזכרנו את ציווי התורה, שמי שגולה לעיר מקלט, צריכים לדאוג לו שיוכל לחיות שם. "עבד ליה מידי דתהוי ליה חיותא". ולכן תלמיד שגלה מגלין רבו עמו, כי "חיי בעלי חכמה ומבקשיה בלא תלמוד - כמיתה חשובין", כפי שכתב הרמב"ם. אמנם חופשת בין הזמנים עצמה היא בבחינת "עבד ליה מידי דתהוי ליה חיותא", כי צריך לנוח ולהתרענן לקראת זמן אלול, אבל צריך לזכור, ובעיקר להרגיש, שהחיים האמיתיים הם רק בישיבה! לא בין הזמנים! למרות שודאי גם בין הזמנים פותחים איזה ספר ולומדים, אבל אינו דומה שומע מפי הרב לשומע מפי התלמיד. צריך לדעת שזו גלות, אבל בלי שמגלים את הרב איתכם. מה לעשות, כך הוא הסדר בישיבות, שאחרי תשעה באב - ק"ה ה' יחליפו כח לקראת זמן אלול ועבודתו. הקיץ מתיש, וגם תורה מתשת כחו של אדם (סנה' כו, ב), אז צריך לצאת לחופשה, אבל צריך לדעת ולהרגיש שיוצאים ח"ו "למות" לזמן מה. "חיי בעלי חכמה ומבקשיה בלא תלמוד - כמיתה חשובין". החיים זה אח"כ, באלול, כשחוזרים ללמוד בישיבה. אלה הם החיים האמיתיים! ולכן, השאיפה צריכה להיות, לחזור כמה שיותר מהר מגלות בין הזמנים לישיבה, כדי להמשיך ללמוד תורה ולהמשיך לחיות!

בכלל, צריך לדעת, שחופשת "בין הזמנים" היא רק בבחינת "דחוייה", לא בבחינת "הותרה". אנו מוכרחים לנפוש קצת⁹, להתארגן קצת לפני זמן אלול, שבו נדרשת מאיתנו עבודה קשה יותר, ומאמצים מיוחדים, אז לפני אלול שואפים קצת אויר. אבל כל זה הוא רק בבחינת "דחוייה", לא "הותרה". אם היה אפשר שגוי יצא במקומו לבין הזמנים, היינו צריכים לקיים את חופשת בין הזמנים ע"י גוי. היות ואי אפשר לצאת לבין הזמנים ע"י גוי, מקיימים זאת ע"י ישראל. ואף על פי כן, יש למצוא זמן גם ללימוד ב"בין הזמנים", ואם אפשר - כדאי גם למצוא חברותא לבין הזמנים.

כמה זמן צריך ללמוד בבין הזמנים? האם ממש כמו בתוך הזמן? - מספרים ששאלה זו שאלו את החזון אי"ש, והוא אמר שלא צריך עד כדי כך. "בבין הזמנים מספיק ללמוד שתיים עשרה שעות ביום בלבד"¹⁰... כך הוא אמר. אינני יודע אם גם מבחור בן דורנו אפשר לדרוש ללמוד שתיים עשרה שעות ביום בין הזמנים. הדור שלנו הוא דור חלש. אבל בכל זאת, מוכרחים למצוא זמן ללימוד תורה גם בין הזמנים. בין הזמנים אינו המשך של תשעה באב, שאסור ללמוד בו. ב"בין הזמנים" מותר וגם חובה ללמוד. אמנם צריך לנוח ולהתרענן, אבל זמן שאינו דרוש למנוחה ולריענון, חייב בתלמוד תורה כמו שאר ימות השנה. לא שמענו שמישהו חלה מחמת שעיין קצת בספר בין הזמנים, או מחמת שלמד קצת בחברותא בין הזמנים. צריך ללמוד גם ב"בין הזמנים". לא להקדיש את כולו לטיולים ומנוחה.

כבר אמרו בדרך רמז, ש"אב"ה הוא ראשי תיבות "אלול בא". כלומר, שתוכנו הרוחני של חודש אב הוא, שיש להקדישו להכנות לקראת חודש אלול¹¹. ומכאן, שצריך בין הזמנים לא רק לנוח ולנפוש, אלא גם ללמוד, כדי שלא נכנס לחודש אלול מתוך בטלה מוחלטת, וכמי שלא ראה גמרא מימיו¹².

הלכה ברורה. זה נוהג כהגר"א, וזה כרבינו תם, זה כהרמב"ם, וזה כהבית יוסף ושאר גדולי ישראל. אמנם מחלוקות אלו מרבות פלפולא דאורייתא, ע"י שכל צד מתאמץ להביא ראיה לדבריו, והצד שכנגדו צריך לסתור את הראיות, ובזכות זה יש לנו הרבה ספרים, אבל לא זו הצורה האמיתית והמלאה של התורה כפי שהיתה מימות משה רבינו, שידעו כל דבר בבירור.

הגמרא אומרת (חגיגה ה, ב) שאחת הדמעות שהקב"ה מוריד על חורבן המקדש היא על ביטול תורה, כי זהו ביטול תורה גדול ביותר, מה שהמקדש חרב וישראל גלו ממקומן. "כיון שגלו ישראל ממקומן - אין לך ביטול תורה גדול מזה" (שם). "מלפני וְשָׁרְיָהּ בְּגוֹיִם אֵין תּוֹרָה". זהו חלק מן האבלות שלנו על חורבן בית המקדש, ביטול התורה הגדול שיצא מזה.

אנו מתפללים שתהיה סנהדרין, שיהיה משיח, שיבוא אליהו, אולי משה רבינו כבר יקום בתחיית המתים, אז יאמרו לנו מה נכון ומה לא נכון. אמנם יש לנו חכמים ופוסקים הלכה שאנו חייבים להתנהג על פיהם, מה שהמחבר אומר מחייב אותנו, ומה שהרמ"א אומר לאשכנזים מחייב אותנו, אבל האמת המוחלטת חסרה לנו כשאין בית המקדש קיים.

החיוב של "צפית לישועה" (שבת לא, א) כולל גם את הצפיה שנוכה לקיים את מצות התורה בשלמות, כפי שכתב הרמב"ם, שלעתיד לבוא "חוזרין כל המשפטים כשהיו מקודם, מקריבין קרבנות⁵ ועושין שמיטין⁶ ויובלות, ככל מצותה האמורה בתורה" (הלכ' מלכים פ"א ה"א). כרגע, יובל אין לנו כלל, ושמיטה יש לנו רק מדרבנן (לדעת רוב הפוסקים), ולכן מקילין בכל מיני שאלות. אבל כשיבוא משיח, לא יהיה עוד מקום להקל, שכן יחזרו שמיטין ויובלות לנהוג מן התורה.

החיים יהיו קשים יותר כשיבוא המשיח. למשל, כל דיני טומאה וטהרה, שכמעט ואינם מעסיקים אותנו היום - חוץ מלענין כהנים, שאסורים ליטמא למת (שו"ע יו"ד ס"ו ש"א), ולענין סכך, שאסור לעשותו מדבר המקבל טומאה (שו"ע או"ח ס"ו תרכ"ט), ולעוד כמה ענינים⁷ - יחזרו לנהוג. הפרשת תרומות והמעשרות תהיה מדאורייתא, הפרשת חלה תהיה מדאורייתא, כל הלכות קדשים יחזרו לנהוג, קרבן פסח, עולת ראייה ושלמי חגיגה. היום, לאחר שיהודי סיים להתפלל שחרית ומוסף ביו"ט ראשון של רגלים, יכול ללכת לאכול ולישון. אבל כשיבנה המקדש, יצטרך במקום זה לעמוד בעזרה בתור ארוך, כדי להקריב עולת ראייה ושלמי חגיגה. כמו כן תחזור הסנהדרין ויחזרו ארבע מיתות בית דין ודיני מלקות. מי שמצפה לחיים קלים בימות המשיח, עלול לנחול אכזבה. להפך, אנו מצפים לחומרות בימות המשיח, לא לקולות⁸. החיים יהיו יותר קשים בימות המשיח. אבל אדעתא דהכי אנו רוצים משיח, כדי להתחייב בכל המצוות והחומרות הללו.

בין הזמנים – זמן של "מיתה"

בעוד כמה ימים נצא ל"גלות" בין הזמנים. לאחר החורבן של תשעה באב, יוצאים לגלות.

ישראל", אם כל זה יבוא על תיקונו, נזכה בעז"ה לגאולה, וכבר לא נצטרך להתאבל על ירושלים. נזכה לראות בשמחתה, וצום החמישי יהיה לששון ולשמחה.

שמעתי פעם מהרב הדרי זצ"ל, שחסידים אומרים, שכשיבוא משיח, שבעה עשר בתמוז יהיה יום טוב, ותשעה באב שלאחריו יהיה יום טוב, והימים שביניהם יהיו ימי חול המועד. וזקני החסידים אומרים להפך, שתשעה באב יהיה יום טוב, ושבעה עשר בתמוז שלאחריו יהיה יום טוב, והימים שביניהם הם יהיו ימי חול המועד¹⁴. בין אם כך ובין אם כך, יהי רצון שנזכה כבר בעזרת ה' ש"צום ה'רביעי' וצום ה'חמישי' וצום ה'שביעי' וצום ה'עשירי' יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמצודים טובים¹⁵ (זכריה ח, יט), שיתקיים בנו "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה" (תענית ל, ב), במהרה בימינו, אמן!

השיחה נערכה לפי קוצר דעתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

וכמובן, צריך גם לשמור על זמן קריאת שמע וזמן תפילה ב"בין הזמנים", בדיוק כמו בתוך הזמן. אמנם תקופת בין הזמנים היא "כמיתה", כמו שדברנו, אבל במיתה זו אין פטור של "במיתים חפשי" (תהלים פח, ו), "כיון שמת אדם - נעשה חפשי מן המצות" (שבת קנא, ב). החיוב במצוות נשאר כמו בתוך הזמן. ולכן, גם בתקופה זו יש להתחזק בתורה, להתחזק בתפילה, להתפלל בציבור עד כמה שאפשר¹³, ולהרבות באהבת הבריות. אם על שנאת חינוס חרב בית שני (יומא ט, ב), צריך להרבות באהבת ישראל בימים האלה.

הגמרא מספרת על רבי יהושע בן לוי, שראה את אליהו הנביא ושאל אותו מתי יבוא. אמר לו אליהו: "היום אם בקלו תשקעו" (תהלים צה, ז). בכל יום יכולה לבוא הגאולה, אם נהיה ראויים לה, ואם "יכספו לה ישראל תכלית ה' פ' פ' (כוזרי מאמר ה' סוף אות כז).

אם נכסוף לגאולה תכלית הכוסף, ונתאים את מעשינו שיהיו ראויים לגאולה, גם בתוך הזמן וגם בין הזמנים, שלא יהיה מצב כזה שחלק גדול מעם ישראל לא כל כך שומר תורה, לא כל כך שומר מצוות, לא רק שבת לא שומרים אלא גם מצוות אחרות לא שומרים, רבבות ילדי ישראל מתחנכים להיות "תינוקות שנשבו", לא מלמדים אותם לקרוא "שמע

1. לדעת הרב שליט"א, בכל פרשה בתורה יש קשר או הקבלה בין תחילת הפרשה לסופה. נהרב פרסם מאמר בענין זה בכתב העת "ירושתנו", כרך ג' (תשס"ט) עמ' קי"ח. כתב עת זה יוצא לאור פעם בשנה ע"י "מכון מורשת אשכנז" (בני ברק), ובו מחקרים וסקירות בתורתם של חכמי אשכנז, אורחותיהם ומנהגיהם].

הקשר שציין אליו הרב שליט"א בפרשת דברים: "אל תירא ואל תחת" (דברים א, כא) ⇔ "לא תיראום" (שם ג, כב). קשר נוסף: "אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן" (שם א, א) ⇔ "עד אשר יניח ה' לאחיכם... בעבר הירדן" (שם ג, כ).

קשר נוסף: "אחרי הכתו את סיחון מלך האמרי... ואת עוג מלך הבשן" (שם א, ד) ⇔ "ויצא עוג מלך הבשן לקראתנו... ויאמר ה' אלי אל תירא אתו... ונעשית לו כאשר עשית לסיחון מלך האמרי" (שם ג, א-ב).

קשר נוסף: "אחרי הכתו את סיחון מלך האמרי... ואת עוג מלך הבשן" (שם א, ד) ⇔ "ענינך הראת את כל אשר עשה ה' אליהם לשני המלכים האלה" (שם ג, כא).

קשר נוסף: "בעצרה בחר ובשפלה ובנגב ובחוף הים" (שם א, ז) ⇔ "והעצרה ותיירדו וגבל מנגרת ועד ים העצרה" (שם ג, יז). קשר נוסף: "ראה נתתי לפניכם את הארץ, באו ורשו את הארץ" (שם א, ח) ⇔ "ה' אליהם נתן לכם את הארץ הזאת לרשתה" (שם ג, יז).

2. כשישבנו לרגלי הר סיני (רמב"ן. וע"ש).

3. ועי' רמב"ן (דברים א, יח) שכתב שלשה טעמים אפשריים, למה לא אמר כאן משה דבר בשם אומרו, ולא ציין בדבריו שיתרו חותנו הוא זה שנתן לו עצה זו.

4. לדעת בעל ערוך שולחן, אין זו לשון גוזמא בעלמא, אלא קיימת התכונות שתהיה בזה סכנת נפשות ממש. בירושלמי מובא, דמי שהוא "להוט אחר התורה" - מותר לו ללמוד גם בזמן שהוא אכל, אע"פ שאכל אסור בלימוד תורה (יר' מו"ק פ"ג ה"ה). והביאו הב"י (יו"ד סי' שפ"ד), אך כתב דלא הביאוהו הפוסקים. ובטעם ההיתר כתב בעל "ערוך השולחן", "אם היה להוט אחר התורה כמו הרעב להוט אחר איזה מאכל, ואם לא יתנו לו יאחזנו בולמוס ויסתכן, כמו כן הוא להוט אחר התורה, ונחשב כקצת סכנה. ולכן לא הביאו הפוסקים, משום דלא שכיח זה כלל בזמננו" (ערוך"ש שם ס"ג). ועכ"פ חזינן, שיש מצב שאדם יהיה דבוק כ"כ בתורה, עד שאם לא יוכל ללמוד במשך כמה ימים - הוא נחשב אצלו כקצת סכנה. כי "חיי בעלי חכמה ומבקשיה בלא תלמוד - כמיתה חשובין". [ואולם יש שפירשו שטעם ההיתר הוא, משום שלאכל אסור רק להתענג, אך אינו חייב להצטרע, ואצל אדם זה הבטלה מלימוד יש בה צער גדול, ולא רק מניעת תענוג, ולכן הותר לו ללמוד].

5. צריך להבין, הרי גם בזה"ז אפשר להקריב קרבנות, כמו שכתב הרמב"ם: "מקריבין הקרבנות כולן אע"פ שאין שם בית בנוי... שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא" (רמב"ם בית הבחירה ו, טו), וא"כ מה יתחדש לעתיד לבא. אך הכוונה היא, שבזה"ז רק כשר הדבר להקריב הקרבנות, ומשום דקדושת המקום לא בטלה, אך חובת הקרבה ליכא, כמו שכתב החינוך: "מצוה ת"מ - שנצטוו להקריב כל קרבן בבית המקדש ולא בחוץ... ונוהגת מצוה זו בזכרים ונקבות, בכל מקום ובכל זמן, ארצה לומר שהעובר על זה אפילו בזמן הזה והקריב קרבן חוץ לבית הבחירה שהוא מבטל עשה זה... אבל אין הכוונה לומר שיהיה עלינו חיוב להקריב קרבן בבית המקדש עכשיו שהוא חרב". וזהו שכתב הרמב"ם שלעתיד לבוא "חוזרין כל המשפטים כשהיו מקודם, מקריבין קרבנות וכו'. היינו, שיחזור החיוב להקריבם. [וי"ל דזהו פירוש לשון התפלה "ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו". כלומר, אע"פ שגם עכשיו אפשר להקריבם, אך אין הם

"קרבנות חובותינו", אלא קרבנות רשות, ואנו מתפללים שבמהרה בימינו יבנה המקדש ונזכה להקריבם בתורת חובה].

6. לכאורה משמע כאן ברמב"ם, שבזמן הזה אין שמיטת קרקעות מן התורה, ורק לימות המשיח היא תחזור ותהיה מן התורה. וזה דלא כדברי הכס"מ (הלכ' שמיטה ויובל פ"ט ה"ב ופ"י ה"ט) שנקט בדעת הרמב"ם ששמיטת קרקעות בזה"ז היא מן התורה. ויש לדחות הדקדוק ולפרש, שמה שכתב הרמב"ם שלימות המשיח "עושיין שמיטין ויובלות ככל מצותה האמורה בתורה", הכונה היא לשמיטת כספים, ולא לשמיטת קרקעות, וכפי שבאר הרמב"ם (שם פ"ט ה"ב), ששמיטת כספים אינה נוהגת מה"ת אלא בזמן שהיובל נוהג, וכיון שבימות המשיח יחזור וינהג היובל, ממילא גם שמיטת כספים תחזור ותנהג מה"ת. ובה גם הכס"מ מודה, שבזה"ז שמיטת כספים היא מדרבנן. ורק בשמיטת קרקעות ס"ל שגם בזה"ז היא מן התורה.

עוד י"ל, דמה שכתב הרמב"ם "ועושיין שמיטין ויובלות ככל מצותה האמורה בתורה", הכונה היא לתוספת שביעית, שאינה נוהגת אלא בזמן שביהמ"ק קיים (רמב"ם שם פ"ג ה"א). אבל שמיטת קרקעות בשביעית עצמה - אפשר שס"ל לרמב"ם שגם בזה"ז היא מן התורה. ועוד י"ל, דכונת הרמב"ם היא, שלימות המשיח ישתנה אופן המניין דשמיטין ויובלות. דבזה"ז ליכא יובל כלל, אלא מוניין ו' שנים ועושיין שמיטה, וכך מוניין והולכים לעולם. משא"כ לימות המשיח, אחר כל מ"ט שנים יהיה יובל, ושנת היובל אינה עולה למניין שני השבוע, ורק משנת החמישים ואחת מתחיל המניין לשמיטה הבאה (עי' רמב"ם שם פ"י ה"ז). נמצא שישתנה אופן מניין השמיטות. וא"כ אפשר שלזה כיון הרמב"ם באמרו שלעתידי לבוא "עושיין שמיטין ויובלות ככל מצותה האמורה בתורה".

[וכל האמור כאן הוא רק כדי ליישב את דעת הכס"מ שנקט בדעת הרמב"ם ששמיטת קרקעות בזה"ז היא מן התורה. אך למעשה הדעה הרווחת באחרונים היא, שדעת הרמב"ם היא כדעת רוב הראשונים הסוברים ששמיטת קרקעות בזה"ז היא רק מדרבנן - עי' מהר"י קורקוס (פ"ט משמיטה ויובל ה"ב), בית הלוי (ח"ג סי' א' ענף ה'), חזו"א (שביעית סי' ג' סק"ח) ועוד].

7. עי' למשל שו"ע יו"ד סי' קצ"ט; ושם סי' ר"א סע' מ"ח.

8. ובכל זאת קולא אחת תהיה בימות המשיח, והיא, שכיום אנו נוטלין לולב שבעה ימים, זכר למקדש, ולימות המשיח יחזרו הדברים לישנן" (רמב"ם פ"ז מהלכ' לולב ה"ט), ולא יטלו לולב בגבולין אלא יום ראשון בלבד.

9. "כמו שילאה הגוף בעשותו המלאכות הכבדות עד שינוח ויִפְּשׂ, ואז ישוב למזגו השווה, כן צריכה הנפש גם כן להתעסק במנוחת החושים, בעיון לפתוחים ולענינים הנאים עד שתסור ממנה הליאות" (שמונה פרקים לרמב"ם, פרק ה').

10. עי' שו"ת תשובות והנהגות להגר"מ שטרנבוך שליט"א (ח"ב סי' תס"ד) שהביא, שבחור שבא לחזו"א זצ"ל ליפרד ממנו לפני שנסע לביתו ל"בין הזמנים", אמר לו החזו"א שבבין הזמנים ודאי צריך לנוח להחליף כח ולא צריך ללמוד כמו בתוך הזמן, אך לכל הפחות חייב ללמוד כמו בעה"ב. ושאל הבחור מה נקרא לימוד כמו בעל הבית, והראה לו החזו"א את דברי הרמב"ם (פ"א מת"ת הי"ב) שאומר: כיצד [ישלש אדם זמן לימודו, שליש למקרא וכו'], היה בעל אומנות, ועוסק במלאכתו ג' שעות ביום ובתורה תשע - אותן התשע קורא בשלש מהן בתורה שבכתב, ובשלש בתורה שבעל פה וכו'. ומבואר, שבעה"ב ע"פ התורה הוא שלומד תשע שעות ביום ושלש שעות עובד. ואמר החזו"א לבחור, שלפ"ז ילמד בבין הזמנים תשע שעות... וכנראה לדעת הרב שליט"א כוונת החזו"א היתה, דתשע שעות הוא השיעור לבעה"ב שטרוד במלאכתו, אבל בחור בבין הזמנים שאינו טרוד במלאכה, גם השלש שעות שבעה"ב עובד צריך להקדיש לתורה, ובס"ה הן י"ב שעות. וזהו שיעור ת"ת במדרגה של "בעל הבית", ואין לפחות מזה בבין הזמנים. אבל בתוך הזמן, מי שהוא בן תורה ולומד בשיבה, צריך ללמוד יותר.

11. עוד אמרו, שענין זה נרמז גם בדברי הגמרא "אחרי ארי ולא אחרי אשה" (עירובין יח, ב). דנרמז בזה, שצריכים להקדים לחזור בתשובה בחודש אב, שמזלו ארי, ולא להמתין עד חודש אלול, שמזלו אשה (בתוליה). וגם אם אינו ממש חוזר בתשובה בחודש אב, עכ"פ יכון בו את כוחות הגוף והנפש לקראת עבודת התשובה של חודש אלול.

12. וכבר אמרו חז"ל, "לא חרבה ירושלים, אלא בשביל שביטלו בה תינוקות של בית רבן" (שבת קיט, ב). וכתב המהרש"א (שם ד"ה ואמר רבה), שבעונותינו הרבים, גם בזמננו מצוי העוון הזה, ש"הבחורים מבטלין רוב הימים בבין הזמנים, והולכים ברחובות בביטולים וטיולים..." וכן כתב השל"ה: "ועיקר הכולל הכל, יהיה נעקר ונשרש מן העולם השם של בין הזמנים, לא יזכר ולא יפקד, רק כל העתים שוים לטובה, יתנהגו כמנהג אחד לתורה" (של"ה מס' שבועות ד"ה ולמדתם את בניכם - עמ' מ"ח ע"ב בדפוסים הישנים).

13. עי' שו"ע א"ח סי' צ' סע' ט'. ועי' מעשה שהביא שם המשנ"ב (ס"ק כ"ט).

14. ובקובץ "בית אהרן וישראל" (כסלו-טבת תשס"ד - עמ' קמ"ו) מובא, דודאי אין בכוונת דעה זו לשלול שגם ג' השבועות יהיו ימים טובים כימי חוה"מ. ונמצא א"כ שכל ימות השנה יהיו כימי חוה"מ. ונתבאר שם, שעומק הענין בזה הוא כדברי הרדב"ז, דבאר שמה שאמרו חז"ל שלעתידי לבא כל המועדים יהיו בטלים, היינו ש"שלימות המשיח תרבה הטובה והשמחה והמנוחה והתענוג, עד שיהיו כל הימים שוים אצל בני אדם, כאלו נתבטלו המועדים, שאין הפרש בין חול למועד" (שו"ת רדב"ז ח"ב סי' תתכ"ח). וזו גם הכוונה במאמר החסידים המובא כאן למעלה, שכל ימי השנה יהפכו לימי חוה"מ. היינו, שלימות המשיח תהיה ההתרוממות גדולה כל כך, עד שישוו אז החול והמועד, וכל הימים יהיו שוים לטובה בעונג הרוחני שיהיה בהם.

[ועי' עוד בקובץ הנ"ל - "בית אהרן וישראל" - בעמ' קמ"א, שמובא שם מכתב שכתב להם הרב שליט"א, והוא חותם בו כך: ובבנין המקדש תחזור העבודה לבית אהרן, וישראל יביעו רון, כנסע הארון, לבית האחרון, במהרה בימינו אמן].

15. והטעם שד' ימי התעניות עתידים להיות ימי ששון ושמחה ומועדים טובים, הגם שלא אירעה בהן שום ישועה ושום דבר משמח, יש מבארים על פי דברי הרמב"ם, שכתב: "יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהן, כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה, ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותן הצרות, שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב" (רמב"ם הלכ' תעניות פ"ה ה"א), וכתב עוד, "מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו, ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן וכו', וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם" (שם פ"א ה"ב). נמצא, שלאחר שבאה הישועה, יש מקום לשמחה בימי התעניות, שהרי הם היו הגורם להסיר מעלינו הצרה.

ויש שתירצו בדרך דומה לזה, שהרי אמרו חז"ל "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, ושאנו מתאבל על ירושלים - אינו רואה בשמחתה" (תענית ל, ב). ולפ"ז נמצא, שההתאבלות על ירושלים היא גופא סיבה לראות בשמחתה, וא"כ למפרע יתברר שהצומות היו סיבה לנו לראות בשמחת ירושלים, וא"כ למפרע נמצא שהם ימים טובים, שהרי הם היו הגורם שנזכה לראות בשמחת ירושלים.